

Lector: Nicoleta Arsenie

Tehnoredactor: Carmen Dumitrescu

Coperta: Florin Afloarei

Coperta este inspirată dintr-o ilustrație de epocă, anul 1500

Editura IDEEA EUROPEANĂ

O.P. 22, C.P. 113, București, 014780

Tel./Fax.: 021-2125692; Tel.: 021-3106618

Comenzi carte prin poștă:

Tel.: 021-2125692

E-mail: office@ideeaeuropeana.ro

www.ideeaeuropeana.ro

© 2025, Juan Miguel Zunzunegui

© 2025, Editura Ideea Europeană, pentru prezenta versiune

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ZUNZUNEGUI, JUAN MIGUEL

Hernán Cortés : întâlnire și cucerire / Juan Miguel Zunzunegui

; trad. din lb. spaniolă de Gabriela Toma. - București : Ideea

Europeană, 2025

ISBN 978-630-333-145-4

I. Toma, Gabriela (trad.)

94

Carte cofinanțată de COPYRO – Societate de
Gestiune Colectivă a Drepturilor de Autor.

Juan Miguel Zunzunegui

Hernán Cortés

Întâlnire și cucerire

Traducere din limba spaniolă
de Gabriela Toma

București, 2025

a privi toate acestea este trecerea în revistă a operei monumentale a lui José Luis Martínez, *Documentos cortesianos (Documente cortesiene)*, unde se regăesc toate informațiile despre conchistador.

Există cărți clasice despre cucerire, cele mai recomandate sunt ambele intitulate *The Conquest of Mexico (Cucerirea Mexicului)*, una de William Prescott și cealaltă de Hugh Thomas.

Există două cărți extraordinare ale mexicanului Juan Miralles: *Hernán Cortés: Inventor de México (Hernán Cortés: inventatorul Mexicului)* și... *Y Bernal mintió (Și Bernal a mințit)*.

În opinia mea, adevărata autoritate actuală despre Cortés este Christian Duverger, care a scris două volume ale unei biografii foarte interesante: *Vida de Hernán Cortés (Viața lui Hernán Cortés)*. Primul volum se intitulează *La espada (Spada)*, iar al doilea *Pluma (Condeiu)*.

O altă carte care mi se pare o lucrare foarte bună este *Quién conquistó México (Cine a cucerit Mexicul)*, de Federico Navarrete, o reflecție care atribuie importanța și gloria lui Cortés popoarelor indigene care l-au susținut. *The Spiritual Conquest Of Mexico (Cucerirea spirituală a Mexicului)*, de Robert Ricard, oferă o imagine de ansamblu remarcabilă asupra activității ordinelor religioase care au ajuns în secolul al XVI-lea.

Miguel León-Portilla trebuie să fie întotdeauna pe lista noastră de lecturi, în mod special lucrarea clasică *La visión de los vencidos (Viziunea învinșilor)*, iar pentru a înțelege cu adevărat lumea prehispanică sunt esențiale volumele arheologului Laurette Séjourné, *Pensamiento y religión en el México antiguo (Gândire și religie în Mexicul antic)* și *El universo de Quetzalcoatl (Universul lui Quetzalcoatl)*. Sunt nenumărate titluri, cele menționate aici sunt doar preferatele mele.

Cuprins

Mulțumiri	7
Prolog: Procesul istoriei	11
Osemintele conchistadorului	22
Ultima bătălie a lui Hernán Cortés	32
Sfârșitul unei ere	43
Misterul Guadalupei	58
Ultima cruciadă	74
Între Castilia și Indii	86
Imperiul oceanelor	98
Cele mai îndepărtate insule	106
Schimbarea lumii	119
Împăratul lumii	130
Imboldul de a merge mai departe	138
„Limbile” lui Cortés	146
Arderea corăbiilor	153
Puterea istoriei	172
Poporul ales și pământul făgăduit	181
Întâlnirea cu istoria	197
Noaptea în care Cortés a plâns	214
Moartea celui de-al cincilea soare	234
Făurirea a ceva nou	246
Războaiele lui Carol al V-lea	258
Cortés și Tonantzin	272
Regele împotriva conchistadorului	283
Visele frânte ale lui Hernán Cortés	297
Amurgul marchizului Văii Oaxaca	311
Bătălia eternității	320
Întâlnirile umanității	340
Surse de informații și recomandări	349

Osemintele conchistadorului

Ciudad de México, 16 septembrie 1823

Mulțimea cerea dreptate, iar cei care dețineau puterea au propus, ca soluție, ura. Istoria eternă a politicii: în absența rezultatelor, să găsești vinovații. Infamele oseminte ale lui Hernán Cortés trebuiau arse, mausoleul ostentativ în care se odihnea trebuia profanat, oasele putrezite – scoase în piață și aruncate în foc. Acel simplu act de revendicare ar soluționa pentru totdeauna problemele țării. Nu există dreptate precum cea a gloatei turbate, cea care pare să acționeze spontan, fără să realizeze că este întotdeauna instrumentul politic al unor interese obscure.

Mexicul abia se născuse. Agustín de Iturbide fusese înlăturat, iar cei care l-au detronat priveau cu disperare cum se dărâmă acea imitație de regat precum un castel de nisip. Nu că împăratul ar fi domnit cu înțelepciune, ce-i drept, nu a făcut-o, dar a fost aclamat și recunoscut de toți ca eliberator, iar aceasta era sursa legitimității sale. Cine naiba era acel Pedro Celestino Negrete care rămăsese în fruntea guvernului?

Dar ce interese obscure existau într-o țară care tocmai se născuse, ce personaje sinistre acționau în

umbră, ce interese aveau, cine erau marionetele și cine păpușarul? Cine au fost grupurile trădătoare care au atacat din interior și ne-au lăsat un cal troian încărcat de resentimente? Hernán Cortés a trăit multe aventuri după moartea sa, osemintele au continuat să-i fie mutate în grabă dintr-un loc în altul până când și-au găsit un mormânt demn, cu onoruri, în 1794, iar acum, după doar trei decenii, discursul politic îl transformă în ținta sa. Se cerea întinarea osemintelor cuceritorului.

Imperiul Mejican¹ se stingea imediat după naștere, sângea în fața suferinței și a conflictului intern. Cum era posibil? Noua Spanie era bijuteria Coroanei Imperiului Spaniol, era cornul abundenței, capitala sa era orașul palatelor în mijlocul celei mai transparente regiuni. Cel mai important lucru: în sfârșit, fuseseră găsiți vinovații pentru toate nenorocirile țării; în primul rând, spaniolii, apoi tiranul eliberator. Păcatele celor vii nu mai erau suficiente și trebuia să se arunce vina asupra morților.

Amintirea celei mai fericite zile din istoria noastră, așa cum era considerată la acea vreme ziua de joi, 27 septembrie 1821, era încă proaspătă în mintea tuturor. Don Agustín Cosme Damián de Iturbide y Arámburu a mărșăluit triumfător în fruntea celor paisprezece mii de războinici; la toate balcoanele atârnavă decorațiuni cu cele trei culori pe care le-a dat noii țări², i s-a ridicat un arc triumfător și i-au fost înmânate cheile orașului

¹ Din secolul al XVI-lea până în secolul al XX-lea, Mejico și mejicano se scriau cu „j” în această țară (este grafia limbii corespunzătoare fonemului), de aceea în Spania continuă să se scrie astfel. Mexicul, scris cu „x”, este o construcție a secolului XX, care a continuat să fie folosită până astăzi.

² Agustín de Iturbide a stabilit culorile verde, alb și roșu ca simbol al armatei sale Trigarante (garanțiile de independență, religie și unire). Potrivit tradiției, acest lucru s-a decis în orașul Iguala, la 24 februarie 1821. De aceea, 24 februarie este Ziua Drapelului.

Ciudad de México. A defilat în mijlocul exaltării creolilor, indigenilor și metișilor, a intrat glorios în Plaza Mayor pentru a prelua comanda din mâinile lui Juan de O'Donojú, ultimul vicerege al Noii Spanii¹, în timp ce aristocrația și politicienii participau la liturghie, iar poporul sărbătorea pe străzi nașterea națiunii.

Regatul Noii Spanii a devenit Imperiul Mexican exact la trei secole de la nașterea sa violentă. În 1821, Iturbide a intrat în capitală ovaționat ca un eliberator; paradoxal, având același statut cu care a pătruns Hernán Cortés cu trei sute de ani mai devreme, la 13 august 1521, când orașul se numea Tenochtitlán², la comanda a mai puțin de o mie de spanioli și zeci de mii de războinici indigeni care s-au văzut eliberați de jugul aztec.

Imperiul s-a născut fără împărat, pentru că, în acele întorsături ciudate ale istoriei, țara, care se declara eliberată de Spania, a oferit Coroana imperială... regelui Spaniei!, lui Ferdinand al VII-lea, cel pe care Miguel Hidalgo îl ovaționa. Iturbide a scris o scrisoare și a trimis-o Majestății Sale împreună cu copii ale Tratatelor de la Cordoba, pe care urma să o semneze cu O'Donojú, precum și Planul de Independență pentru America de Nord, pe care îl prezentase Vicente Guerrero în Iguala³.

¹ Titlul de vicerege (*virrey* sau *vicerey*), reprezentant al monarhului în teritoriile stăpânite de Coroană, a fost instituit în Noua Spanie în 1535 și s-a păstrat până în 1820, când, potrivit legilor Constituției de la Cádiz, promulgate în 1812 și acceptate de Ferdinand al VII-lea în 1820, a fost înlocuit cu termenul de șef politic superior. Acesta a fost titlul oficial atribuit lui Juan de O'Donojú, care, în termeni practici, a rămas în istorie ca ultimul vicerege.

² Astăzi transcriem cuvinte din limbile indigene cu alfabetul latin, care nu va corespunde niciodată întocmai; regula convenită este de a nu folosi tilda.

³ Iturbide și O'Donojú au semnat Tratatul de la Cordoba la 24 august 1821. Este documentul care stabilește modul în care va fi

Astfel, imperiul spera ca regele de care se elibera să accepte să fie împărat. Această afirmație complicată poate fi deslușită doar dacă se înțelege că, la originea mișcării, nu se căuta eliberarea Mexicului de Spania, ci eliberarea Noii Spanii de Napoleon. Aceasta a fost realitatea în 1808, când francezii au invadat Peninsula Iberică și când, în 1810, Hidalgo a vorbit mulțimii împotriva proastei guvernări și în favoarea apărării religiei supreme, pe care o atacau francezii.

Regele nu a acceptat independența. Ferdinand al VII-lea a răspuns, necunoscând mișcarea lui Agustín de Iturbide, care era provizoriu guvernatorul cu titlul de regent imperial. Regele Spaniei nu era de acord cu independența, iar unii au luat în considerare chiar ideea de a se întoarce la viața pe care o duceau înainte; alții, foști insurgenți precum Nicolás Bravo și Guadalupe Victoria, fluturau cuvântul republică în congres. Pentru a supraviețui, imperiul avea nevoie de un împărat, iar acesta nu putea fi altul decât Augustin I, așa cum îl preamăreau unii deja.

În mai 1822, în timp ce Don Agustín participa la un joc de cărți tocmai cu prietenul său Pedro Celestino Negrete – unul dintre soldații care mărșăluiseră triumfător de Ziua Independenței –, mulțimea, evident mânată de interese și provocată de sergentul Pío Marcha, a apărut în fața casei lui Iturbide și l-a proclamat împărat. Negrete i-a sugerat să accepte oferta mulțimii, pentru că

realizată independența Noii Spanii pe cale amiabilă, devenind Imperiul Mexican și oferind Coroana lui Ferdinand al VII-lea. Planul de Independență pentru America de Nord este documentul cunoscut sub numele de Planul de la Iguala, conceput de Iturbide și la care Vicente Guerrero a aderat la 24 februarie 1821. Este proclamarea independenței realizate de Iturbide și care a servit drept bază pentru Tratatul de la Cordoba.

așa e poporul, trece cu ușurință de la dragoste la ură de îndată ce nu îi sunt satisfăcute capriciile.

La 21 iulie, orașul și catedrala au fost împodobite pentru a-l încorona pe eliberator, dar ideea republicană a rămas prezentă în cercurile intime ale oamenilor politici, promovată de Guadalupe Victoria, legenda vie a insurgenților, de un oportunist politic pe nume Antonio López de Santa Anna și de un preot rebel cu o minte strălucitoare și cu o elocvență vestită, care fusese alungat din Noua Spanie în 1794 și care se întorcea acum ca mason desăvârșit: Servando Teresa de Mier.

Împăratul nu a avut niciodată cu adevărat un imperiu, congresul a fost un cuib de conspirații puse la cale de spionul nord-american Joel Poinsett, pe care republicanii, orbiți de iluzia puterii, l-au preferat în defavoarea propriului lor eliberator. Poinsett părea un prieten al mexicanilor, dar obiectivul său principal a fost întotdeauna de partea Statelor Unite: să submineze puterea Mexicului. Planul său era să-l înlăture pe Iturbide, să distrugă imperiul, să-l transforme în republică și să-i controleze politica.

Independența Statelor Unite fusese proclamată în 1776 și recunoscută de Anglia în 1783. A fost prima țară liberă din America pe un teritoriu care ajungea doar de la coasta Atlanticului până la Mississippi, dar care de atunci avea visuri de măreție și ambiții imperiale, exprimate în 1823 într-o declarație cunoscută sub numele de Doctrina Monroe: America pentru americani; adică întregul continent pentru americani.

Mexicul, născut patru decenii mai târziu, era principalul obstacol al respectivului proiect, atât prin prisma amplasării geografice, cât și a potențialului său de a fi o putere. De aceea, din momentul în care s-a format, a fost în vizorul vecinului său din nord, iar spionul

Joel Poinsett a fost trimis să studieze, să analizeze și să înțeleagă bine Mexicul și mexicanii, să învețe despre potențialul lor și să le descopere slăbiciunile.

Spionul american a ales să slăbească noua țară utilizând două căi: dominându-i politica și controlându-i mintea. Pentru a se infiltra în politica lor, trebuia să distrugă imperiul și să înfiripe o structură republicană care să permită alimentarea constantă a conflictului, să-i arunce pe mexicani în lupte interne pentru putere, să îi controleze politicienii într-un congres care să împiedice progresul și dezvoltarea și, astfel, Mexicul să devină un simplu furnizor de resurse.

A doua cale era mai sinistră. Pentru a ajunge să manipuleze mințile mexicanilor, trebuia inventată o legendă neagră despre istoria Mexicului, o narațiune rușinoasă cu o rădăcină putredă care trebuia respinsă; o poveste despre nefericitele lor origini hispanice, o versiune care i-ar face să-și repudieze trecutul și să-i mențină într-o luptă împotriva lor înșiși; o istorie de contradicție și război, de supunere și cucerire, de înfrângere. Construirea unui trecut fatidic care să facă imposibilă întrezărirea viitorului, fabricarea unui păcat originar în spiritul mexican, o pată de vinovăție care să-i incite să se lepede de ei înșiși.

Cel care controlează istoria controlează mintea colectivă, iar cel care controlează politica controlează istoria. Așa s-a infiltrat Joel Robert Poinsett în politica noastră și, prin ea, în conștiința noastră. Politicienii, care se credeau independenți, dar care erau în realitate controlați de spionul nord-american, au început să submineze bazele noii națiuni. Guadalupe Victoria striga „Federație sau moarte!”, Vicente Guerrero declama expulzarea spaniolilor rezidenți, Antonio López de Santa Anna vorbea despre înlăturarea lui Iturbide, iar

Servando Teresa de Mier vorbea răspicat despre asasinarea lui. Într-o țară pregătită să verse din nou sânge, împăratul și, totodată, eliberatorul a decis să abdice în fața Congresului în martie 1823 și să plece în exil.

Eram liberi și nu mai eram un imperiu. Santa Anna și Guadalupe Victoria l-au înlăturat pe Iturbide fluturând ideea republicii, în timp ce Joel Poinsett, acum în mod oficial ministru al Statelor Unite¹, crea loja masonică de rit York pentru a domina pentru intermediul acesteia politica externă, iar responsabil l-a pus pe Vicente Guerrero, un analfabet la comanda masonilor!

Odată cu plecarea lui Iturbide, rebelii au format un guvern provizoriu cu numele de Puterea Executivă Supremă, la conducerea căreia au rămas trei persoane: Nicolás Bravo, supliniit de Mariano Michelena, un conspirator de școală veche; Guadalupe Victoria, reprezentat de Miguel Domínguez, care a fost *corregidor* al orașului Querétaro în 1810², și Pedro Celestino Negrete, „prietenul” lui Iturbide.

Foarte curând după aceea, în Mexic au început schimbările istorice. Independența a fost obținută la 27 septembrie 1821, iar prima aniversare a fost sărbătorită în aceeași zi în anul 1822..., dar data nu putea fi legată decât de Iturbide, așa că, până în 1823, independența a fost sărbătorită la 16 septembrie, dată legată de Miguel Hidalgo, și, în plus, se împlineau deja treisprezece ani,

¹ Titlul de ambasador al Statelor Unite în Mexic a fost folosit până la porfiriat; înainte s-a utilizat folosit titlul ambiguu de ministru.

² Un *coregidor*, conform legilor Coroanei, era reprezentantul regelui într-un oraș. În 1810, Miguel Domínguez a fost reprezentantul regelui în Querétaro. De aceea, mișcarea sa, la care se alătură Miguel Hidalgo, căuta să formeze aici un guvern împreună cu regele Ferdinand al VII-lea.

nu doi. Memoria istorică este construită și influențată de putere.

La șase luni după răsturnarea tiranului, Mexicul, care nu mai era imperiu, dar nu era încă republică, se afla într-un haos absolut. De aceea, de Ziua Independenței, cu un popor frustrat de promisiuni neîmplinite, a fost necesară potolirea setei de sânge recurgând la fantasmă din trecut. Vinovați au fost găsiți spaniolii și, din moment ce guvernul era format din creoli, adică spanioli, trebuia găsit un simbol care să dezlănțuie toată furia asupra acestuia. Toate problemele trebuiau remediate prin arderea cadavrului lui Hernán Cortés.

Osemintele lui Cortés se aflau într-un mausoleu de onoare în Biserica de Jesús Nazareno, construită lângă spitalul ridicat de conchistador în 1524. Cortés era un neliniștit, iar moartea sa nu a schimbat această trăsătură a personalității sale. Trupul său a trebuit să facă o călătorie lungă pentru a-și găsi odihna: Carol al V-lea¹ a interzis să fie trimis în Noua Spanie, unde avea să ajungă la douăzeci de ani după moartea sa, în 1566, în mijlocul primei revolte de independență, și să treacă prin două mănăstiri franciscane înainte de a fi depus în Spitalul de Jesús Nazareno, în 1794, în cadrul unei mari ceremonii de comemorare însoțite de un discurs laudativ rostit de călugărul Servando.

¹ Carol de Gand, fiul al reginei Ioana Cea Nebună și al regelui Filip cel Frumos, nepotul Regilor Catolici, a devenit rege al Castiliei și Aragonului în 1516, la vârsta de 16 ani, și a fost primul cu acest nume (Carol I). În 1519 a fost ales împărat german, unde a fost al cincilea cu acest nume (Carol al V-lea). Carol I al Spaniei și Carol al V-lea al Germaniei (Sfântul Imperiu Romano-German) sunt aceeași persoană. Pe parcursul acestei lucrări ne vom referi la el prin titlul său imperial, Carol al V-lea.